

Demetra JARC
Inge KALAN LIPAR

Idejna zasnova mednarodnega kulturnega centra na meji med Italijo in Slovenijo, GO 57.15

V prispevku predstavljamo diplomsko delo^[1] o idejni zasnovi mednarodnega kulturnega centra na meji med Italijo in Slovenijo. Prikazali smo zgodovinsko ozadje obravnavanega območja, urbanistični razvoj Gorice in Nove Gorice ter njuno sodelovanje in soustvarjanje skupnega središča skozi čas. Opisali smo lokacijo dveh obstoječih poslopij ter njuno trenutno stanje in namembnost. Sledi razmišljanje o prenovi, torej o postopku in ciljih oblikovanja nove podobe in novega programa stavbe. Posebej smo obravnavali temo sovpadanja stare, že obstoječe arhitekture in novega dograjenega dela, podoba katerega je bila v nasprotju s slogom starejših objektov ustvarjena načrtno.

Interier smo povezali z novo namembnostjo prostorov, kulturnim centrom. Cilj naloge je bil preurediti staro arhitekturo, ji spremeniti namembnost in ustvariti objekt, ki bo okolju, torej obema Goricama, ponujal nove prostore za ohranjanje in nadgradnjo njune skupne kulturne dediščine.

Ključne besede: prenova, povezovalni arhitekturni element, meja, kulturni center, mednarodno sodelovanje

1 Uvod

Leta 2025 bosta Evropsko prestolnico kulture gostili Slovenija in Nemčija. Slovensko prestolnico kulture bosta zastopali mesti Nova Gorica in Gorica. Prejeli bosta zelo prestižen enoletni naziv Evropska prestolnica kulture (EPK), zaradi česar bosta izvajali izvirni kulturni in umetniški program s poudarkom na evropskem kulturnem bogastvu. Projekt prihodnjega dogodka nosi ime GO! 2025, cilj tega pa je preseči ovire in združiti mesti, ki ju je vojna razdelila, ter tako postati čezmejno evropsko mesto kulture.

V perspektivi tega dogodka smo želeli ustvariti idejni projekt mednarodnega centra, ki bi se nahajal na meji med državama, kjer bi ne le obe mesti, ampak tudi obe državi, Slovenija in Italija, prikazali prepleteni kulturi. Pojem kulture, ki jo bo mednarodni kulturni center zaobjemal, bo zelo obširen, združil bo kulinariko, zgodovino, umetnost ipd. Projekt je primer združenih kulturnih navad Slovenije in Italije v družbenem in zasebnem smislu. Objekt vsebuje manjše in večje konferenčne prostore, restavracijo, manjši muzejski del in manjše število sob za namestitve morebitnih mednarodnih, vplivnejših gostov na ogledu mesta ali poslovni poti.

V diplomski nalogi, iz katere izhaja članek, je zasnovan idejni koncept prenove trenutno dotrajane mestne hiše s senikom, ki stoji v neposredni bližini meje na italijanski strani. Stavbi na jugozahodni strani gledata na goriški srednjeveški grad. Ena od njiju se zaključuje na stranski, manj prometni cesti, druga pa stoji tik za njo. Med stavbama je dvorišče. Na severovzhodni strani ju od meje ločuje zelena površina, ki je trenutno namenjena kmetijstvu. Idejni koncept, ki ga bomo predstavili v tem članku, bo zajel prenavo obeh objektov s spremembo njune namembnosti. Zasnovali bomo tudi modernejšo arhitekturno povezavo med stavbama, namen katere bo povezati arhitekturi obeh mest, Gorice in Nove Gorice. Zelena površina, ki leži za objektoma, bo spremenjena v pešpot in kolesarsko stezo, ki se bo povezala z že obstajajočo kolesarsko stezo na novogoriški strani. Ta povezava bo omogočala dostopanje do kulturnega centra iz obeh držav. Projektu bodo poleg opisnega dela dodani načrti in 3D-vizualizacije (internet 1).

2 Zgodovina obravnavanega območja

2.1 Gorica

Villa quae sclavorum lingua vocatur Goriza (v slovenskem prevodu »Vas, ki se v jeziku Slovanov imenuje Gorica«), je bilo 28. aprila 1001 zapisano v darovnici cesarja Otona III. oglejskemu patriarhu. To je prva omemba Gorice v pisanih zgodovinskih virih. Ime je dobila po gorici, torej majhni gori oziroma 150 metrov visokem griču, na katerem še danes stoji mestni grad (Marušič idr., 2002). Italijanska različica imena Gorizia izhaja iz notarske tradicije, ki je toponime prilagajala italijanščini s končnico -itia, po zgledu imena Venetia (Benetke) (internet 2).

Gorica se je hitro razvijala, zato ji je že v 13. stoletju cesar Oton IV. podelil tržne pravice. Del naselja je sicer ohranil status vasi vse do leta 1455, ko je grof Henrik IV. združil vas in trg in Gorici podelil mestne pravice. Nastane mesto, v katerem še danes sobiva slovensko, italijansko, furlansko in nemško govoreče prebivalstvo (Marušič idr., 2002). Po izumrtju goriških grofov (Eppenstein, Mosburg, Lurngau) konec 15. stoletja so upravo mesta prevzeli Habsburžani. Vse do konca prve svetovne vojne leta 1918 (razen krajšega obdobja med letoma 1809 in 1813, ko postane mesto del Napoleonovih Ilirskih provinc) je bila Gorica, ki so jo v tem obdobju poznali tudi kot avstrijsko Nico, del avstro-ogrskega cesarstva (internet 2).

Po koncu prve svetovne vojne je prišla Gorica dokončno pod italijansko oblast in tako je postala Goriška pokrajina vzhodna mejna dežela, stik s tedanjo kraljevino SHS (Marušič idr., 2002). Dokončno podoba enotnega prostora je zarisal zgodovinski čas po drugi svetovni vojni, ki je Goriško na podlagi pariške mirovne pogodbe iz leta 1947 razdelil med dve državi: manjši del z mestom Gorica pripade Italiji, večji del pa Jugoslaviji. Gorica ostane brez naravnega zaledja: Soške in Vipavske doline, dela goriškega Krasa, Brd, Trnovskega gozda in Banjšic. Del Goriške pod jugoslovansko oblastjo pa ostane brez upravnega, gospodarskega in kulturnega središča (Bufon, 1995).

2.2 Nova Gorica

Leta 1947 se je na slovenski strani meje začelo graditi novo srce Goriške, mesto Nova Gorica, najmlajše slovensko mesto. Urbanistični načrt je za gradnjo izbral Solkansko polje, na katerem je bilo prej goriško pokopališče (Bufon, 1995). Izbira naj bi bila premišljena, ker naj bi nadaljevala že obstoječo tradicijo premikanja prebivalcev Gorice v to smer. Po odločitvi, da bo novo naselje zraslo na ravnini med železniško progo, Panovcem in Solkanom z mestnim jedrom na Blančah in Ledinah, so bili predlagani trije načrti, ki so jih izdelali arhitekti Gvardjančič,

Zupančič in Ravnikar. Sprejet je bil načrt inž. Edvarda Ravnikarja in po sprejetju tega so pripravljala dela hitro stekla (Lozič, 2022).

Začetek gradnje ni bil prav obetaven, spremljalo ga je veliko težav z dobavo materiala in delovno silo. Ljudska mladina Jugoslavije je leta 1948 odločila, da na gradbišče pošlje mladinske delovne brigade: okoli 8.000 brigadirjev, številni so bili iz drugih jugoslovanskih republik, je skupaj z gradbenimi, mizarskimi in drugimi podjetji do leta 1950 ob glavni mestni prometnici na obeh straneh zgradilo pet stanovanjskih blokov, v katerih je prebivalo okoli 700 ljudi. Danes šteje Nova Gorica okrog 13.000 prebivalcev (internet 3).

Ime novega naselja, Nova Gorica, se je uradno prvič pojavilo 7. novembra 1949, ko je prezidij Ljudske skupščine LRS določil, da je naselje Nova Gorica sestavni del okraja Solkan. Mesto in sedež občine je Nova Gorica postala šele 18. aprila 1952, ko je Ljudska skupščina LRS sprejela zakon o razdelitvi republike na mesta, okraje in občine (Lozič, 2022).

3 Meja med Italijo in Slovenijo

3.1 Oblikovanje meje v času

Narodnostna meja med Slovani in Langobardi se je skoraj dokončno oblikovala že v 7. stoletju: prvi so se na tem območju pojavili okrog leta 570 in se naselili v višinskem pasu današnjih Brd, medtem ko so drugi zasedli ravnino. Tudi v obdobju vladavine Karla Velikega je Goriška obmejno področje, s tem da so jo Slovani poselili še globlje proti Furlanski nižini (Rupel, 1995). Iz omembe Gorice leta 1001 je razviden mejni status Goriške med nastajajočo goriško grofijo in oglejskim patriarhatom. Meja med Beneško republiko in Avstro-Ogrsko je bila od Goriške odmaknjena proti zahodu, Rapalska pogodba iz leta 1920 pa je mejno črto premaknila proti vzhodu. Zadnja sprememba, ki je doletela to območje po drugi svetovni vojni, je bila Pariška mirovna pogodba, ki je začela veljati leta 1947. Goriško je razdelila med dve državi: manjši del z mestom Gorica pripade Italiji, večji del pa Jugoslaviji oziroma njeni naslednici Republiki Sloveniji (Marušič, 1998). Odnosi med Italijo in Jugoslavijo so po podpisu sporazuma ostali napeti in neprijateljski. Do izboljšanja je prišlo šele leta 1975 z Osimskim sporazumom (Bufon, 1995). Znotraj Gorice so leta 1947 postavili celo betonski zid, tako imenovani Goriški zid – betonsko konstrukcijo s širino 50 centimetrov, na vrhu katere je bila poldrugi meter visoka ograja. Zid ločuje Gorico od predmestja in železniške postaje, mimo katere je peljala t. i. čezalpska trasa, ki sta bila ob koncu druge svetovne vojne priključena Jugoslaviji. Šele leta 2004, po vstopu Slovenije v Evropsko unijo, so del zidu, ki je goriško severno postajo delil na dvoje, porušili (internet 4).

Na uspešno obmejno sodelovanje držav kaže čezmejna vodna oskrba z reko Sočo, električna oskrba iz bližnjih soških elektrarn, možnost izbire prebivalcev za državljanstvo ene ali druge države, dvolastniške izkaznice za lastnike zemljišč v stometrskem obmejnem varovalnem pasu, maloobmejni prehodi, ki so prebivalcem obmejnega pasa omogočali prehode s posebno dovolilnico, prepustnico (Bufon, 1995). Ti dejavniki so ohranjali normalen sosedski vsakdan in že krojili novo čezmejno življenje.

3.2 Tihotapstvo čez mejo

Nenazadnje je treba omeniti še posebno obliko »izmenjave«, to je tihotapstvo, šverc (iz nemške besede schwarz = črno, nezakonito) ali kontraband (iz italijanščine contrabbando, contro la legge = proti zakonu), skrivno prenašanje različnih dobrin čez mejo. Nekoč je bilo namreč prepovedano prenašati določene izdelke čez mejo in so jih v primeru odkritja preprosto zasegli. V Muzejski zbirki Pristava – Goriški muzej, v prostorih nekdanjega maloobmejnega prehoda Pristava, so postavili stalno razstavo, posvečeno tej povojni dejavnosti (Goriški muzej, 2022).

Uvedba dvolastniških dovoljenj in pozneje prepustnic pripomore k večjemu in lažjemu pretoku skozi takrat dokaj zaprto mejo. Tako se začne tihotapljenje blaga iz Italije v Slovenijo oziroma Jugoslavijo in v obratno smer. V Italijo so prinašali meso, žganje, cigarete, maslo, saj je bilo tega v Jugoslaviji na pretek. Iz Italije pa so prinašali to, česar je v Jugoslaviji primanjkovalo ali je bilo slabše kakovosti: kava, sladkor, riž, južno sadje, rože in konfeti, oblačila in podobno. Pri tem početju so bili izjemno iznajdljivi in prilagodljivi, iskati so morali različne možnosti skrivanja blaga in predvidevati, kam cariniki na eni in drugi strani meje ne bodo pogledali, in ugotovili skrivališča. Sčasoma postane tako trgovanje celo donosen posel (Goriški muzej, 2022).

3.3 Meja v času epidemije covid-19

1. januarja 2007 je Slovenija stopila v evroobmočje, s čimer dokončno pade gospodarska meja ter izginejo mejni prehodi s stavbami, rampami, mrežami in kontrolami. Generacije, ki so zrastle s temi preprekami, so se morale skoraj čez noč privaditi na svobodna prehajanja po ozemlju (internet 5). Po vseh letih svobodnega čezmejnega prehajanja je leta 2020 epidemija covid-19 spet zarezala v to pokrajino. Plastični in cementni bloki, veliki kamni in skale so zajezili vse prehode in pri starejših generacijah vzbudili neprijetne spomine, pri mlajših začudenje, pri obojih pa občutek omejevanja in zavedanje nesmiselnosti namišljenih črt skozi prostor, ki kratijo svobodo posameznika (Devetak, 2020). Vse to pravzaprav dokazuje, kolikšen je po-

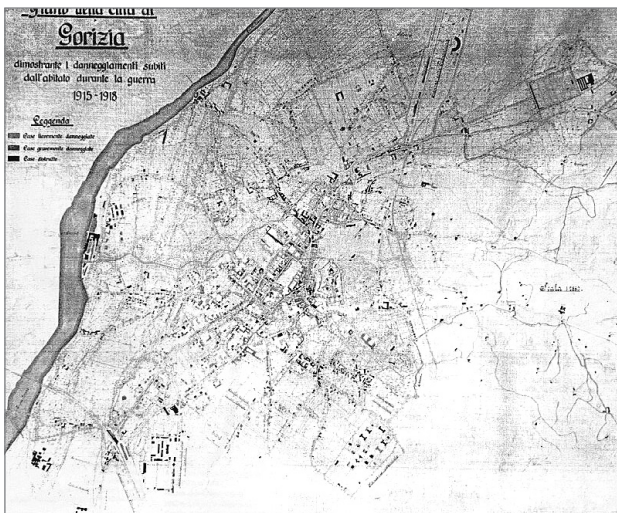
men obmejnega prostora, ki s svojo posebnostjo in enkratnostjo tvori nevtralno cono in edinstveno vez med sosednjima narodoma (Bufon, 1995).

4 Urbanistični razvoj in arhitektura mesta Gorizia (Gorica)

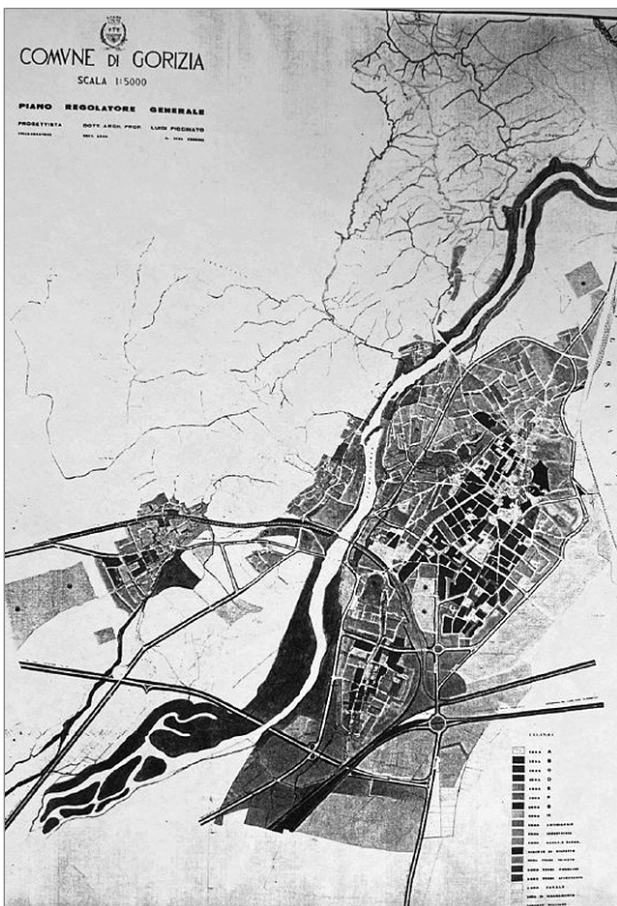
Pisna dokumentacija mesta Gorizia, slovensko Gorica, sega v srednji vek, iz katerega imamo tudi prve zapise njene urbanistične zasnove. To obdobje je močno zaznamovalo podoba celotnega mesta, predvsem njenega jedra. Urbanistična zasnova je bila v tem obdobju primerljiva drugim srednjeveškim mestom. Razvila se je okoli gradu, ki še danes stoji na griču sredi starega mestnega jedra ter ostaja ena največjih znamenitosti in simbolov Gorice.

Morfološka konstrukcija mesta se je razvijala počasi (Jarc, 1997). Do prve polovice 16. stoletja je razvoj potekal le v delu tik pod gradom, ki ga je obdajalo obzidje, ter v delu, ki se je širil na drugo stran obzidja na vznožje griča in do jarka, ki so ga izkopali v 14. stoletju. Nato začne razvoj mesta slediti tržnim potem, ki so takrat potekale proti Soški dolini (Rupel, 1995). V 18. stoletju so zasuli jarek in ožje mestno središče s pomočjo mostov povezali z okolico. V tem stoletju doživi Gorica gospodarski razcvet zaradi velikega števila obrtniških dejavnosti, ki so potekale v okolici mesta. To je omogočilo obnovo starogradnje, gradnjo novih palač, razširitev cest ter ureditev okolice in same podobe mesta. Obdobje je v arhitekturnem pogledu zaznamoval arhitekt Nicolò Pacassi, ki mu pripisujejo vodomet na Travniku in palačo Attems. Iz 19. stoletja pa izhajajo prvi poskusi prostorskega načrtovanja mesta (Rupel, 1995).

Morfološka podoba mesta se je najbolj spremenila po prvi svetovni vojni, saj je bilo v času vojne mesto zelo poškodovano. To je spodbudilo k popravilu in sanaciji celotnega mesta in bližnjih naselij. Nastal je urad za načrtovanje vojno poškodovanih naselij (ita. *Ufficio Provinciale Ricostruzioni e Architettura*, UPRA), na čelu katerega je bil arhitekt Maks Fabiani, eden izmed vodilnih arhitektov pri oblikovanju podobe Gorice. Njemu pripisujemo regulacijske plane in prenovitvene načrte med letoma 1915 in 1922 za območje, na katerem je potekala soška fronta. Vpeljal je stavbeni red, ki se zgledoval po dunajskem in ga je določala mestna uprava. Pri gradnji novih predelov so uvedli nove uredbe – oblikovanje načrta za cestno regulacijo pred načrtom parcelacije območja, ceste z ravnim in primerno velikim cestiščem in obojestranskim pločnikom, stanovanjske hiše so morale imeti ograje, ki niso presegale 2,5 metra ipd. Fabianiju gre tudi zasluga za prvi začetniški urbanistični zakon Julijske krajine po odobritvi zakona o prenovi vojno poškodovanih naselij (Jarc, 1997).

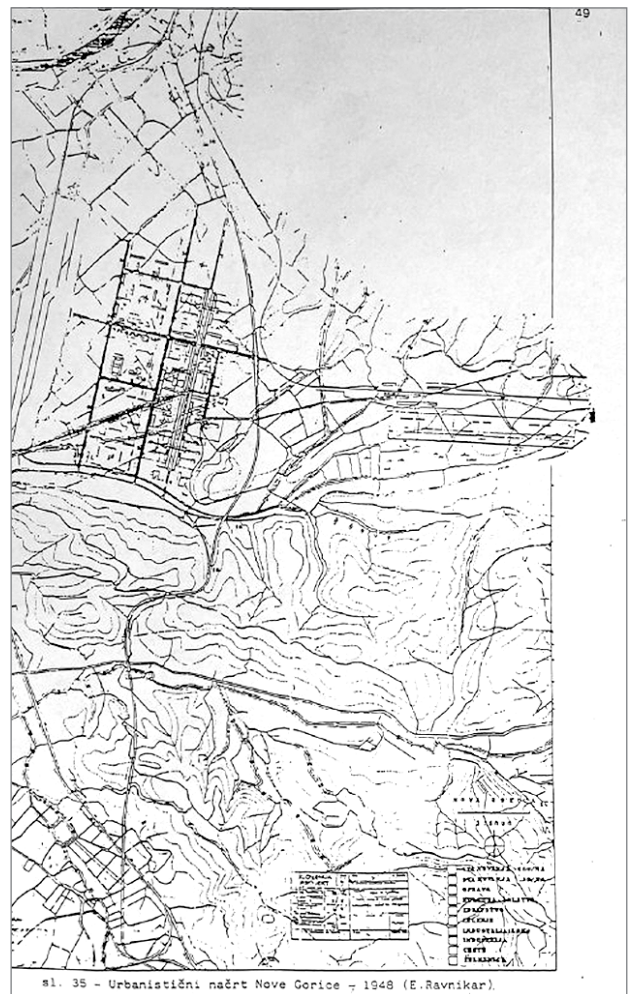

Slika 1: Gorica po prvi svetovni vojni (fotografija: Daniel Jarc)

Slika 2: Piccinatijev načrt Gorice (fotografija: Daniel Jarc)

Po Fabianiju je leta 1969 pripravil nov regulacijski načrt za Gorico arhitekt Luigi Piccinati. Osredotočil se je predvsem na prenovo mestnega jedra in urejanje območja, ki je bilo zgrajeno v 19. stoletju, torej hrbtnico Gorice. Piccinatijevemu načrtu je sledil regulacijski načrt inženirja R. Coste iz leta 1981, cilj katerega je bila sprememba teoretične naseljitvene zmogljivosti

Slika 3: Ravnikarjev načrt Nove Gorice (fotografija: Daniel Jarc)

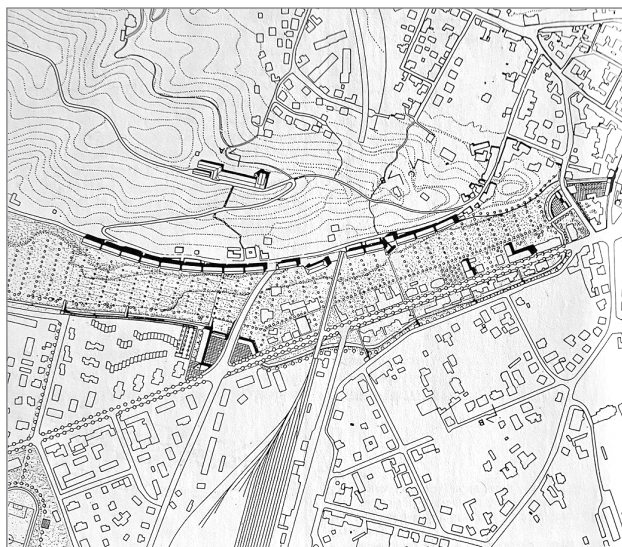
Gorice (Jarc 1997). Predlagal je ureditev severozahodnega dela mesta, kar bi omogočalo skladen razvoj Gorice in Nove Gorice (Rupel, 1995).

Gorico še danes najbolj zaznamujejo srednjeveška arhitektura – goriški grad, goriška stolnica (duomo) in cerkev svetega Roka (San Rocco) –, Pacassijeva arhitektura iz 18. stoletja, na primer palača Attems, in modernistična Fabianijeva arhitektura, npr. Trgovski dom.

5 Urbanistični razvoj in arhitektura Nove Gorice

Nova Gorica je nastala v povojnem obdobju zaradi nove meje med Italijo in Slovenijo, ki je ločila takratno Gorico in zaledje na dvoje ter pustila slovenski del Goriške brez glavnega središča (Angellino idr., 1993).

Prvi načrt Nove Gorice je delo arhitekta B. Gvardiančiča, vendar je takrat iskanje primerne lokacije za pozidavo še potekalo.

Slika 4: Urbanistični načrt novogoriškega studia AXA (fotografija: Daniel Jarc)

Po izbiri lokacije so med tremi predlaganimi osnutki načrtov izbrali delo arhitekta Edvarda Ravnikarja. Po dokončanem načrtu se je leta 1948 začela gradnja Nove Gorice. Podoba mesta izhaja iz izobrazbe arhitekta Edvarda Ravnikarja in se zato zgleduje po urbanističnih teorijah Le Corbusiera. Osnova teorije je razdelitev mesta na štiri območja za štiri glavne potrebe človeka, in sicer bivati, delati, zabavati se in premikati se (Jarc, 1997). Razvoj mesta pa se je po zadostitvi osnovnih potreb, torej s pozidavo prvih stanovanjskih objektov, začel zelo odmikati od začetnega Ravnikarjevega načrta. Ravnikarjevi bloki s svojimi strešinami in detajli ter generalno prostorsko projektiranje mesta ostajata danes glavni simboli podobe Nove Gorice (Krečič idr., 1996).

6 Soustvarjanje centra med Gorico in Novo Gorico

V devetdesetih letih 20. stoletja je postalo ozaveščanje o problematiki skladnosti obeh Goric zelo aktualno. Prvi izziv za prostorsko urejanje mesta je mednarodni natečaj arhitekture European 2 leta 1991. Arhitekta Angellilo, ki sta zmagala na natečaju, sta predstavila projekt z nekaj urbanističnimi predlogi skupne Gorice. Njun cilj je bil predvsem ovrednotiti goriško naravno bogastvo in neuporabljen obmejni pas. Obenem je projekt zaobjemal načrt nove obmejne obvoznice, ureditev treh parkov in združitve dveh železnic z vmesnim parkom (Jarc 1997). Poleg bratov Angellilo se je s prostorskim načrtovanjem Goric ukvarjal tudi novogoriški studio AXA, ki sledi nekaterim že obstoječim goriškim urbanističnim načrtom in raziskuje predvsem skupne osnove za razvoj obeh mest (Poženel idr., 1991; Jarc 1997).

V devetdesetih letih je postala meja, ki je pomenila konec vsega, prvič možnost za vzpostavitev nove razsežnosti na regionalni in lokalni ravni. Prvi večji dosežek Goric kot celote je danes zelo aktualen. Mesti sta bili namreč decembra 2020 izbrani za Evropsko prestolnico kulture 2025. Gorici kot skupku dveh doslej ločenih mest bo prvič povrnjena nekdanja vloga gospodarskega in kulturnega središča (Poženel idr., 1991).

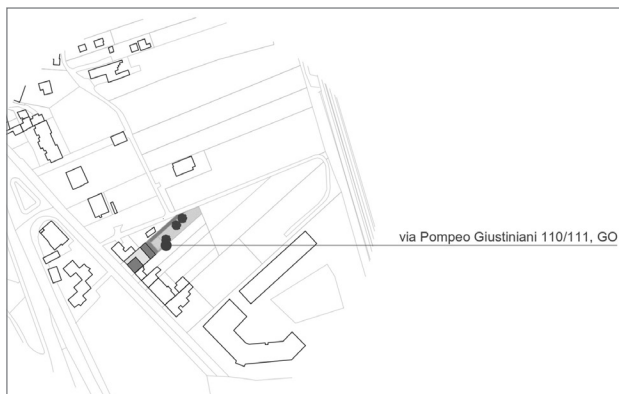
7 GO! BORDERLESS Evropska prestolnica kulture 2025

7.1 GO! BORDERLESS

Od leta 1985 se je Evropska prestolnica kulture razvila v enega najambicioznejših kulturnih projektov v Evropi: ponuditi Evropejcem priložnost, da bi se bolje seznanili s kulturo drugega, izkusili skupno zgodovino in vrednote, užili občutek pripadnosti isti evropski skupnosti, razvili evropske kulturne povezave in partnerstva, in poudariti vlogo kulture pri razvoju mest (internet 1).

Leta 2025 bosta Evropsko prestolnico kulture gostili Slovenija in Nemčija, slovensko prestolnico kulture bosta zastopali Nova Gorica in Gorica s čezmejno kandidaturo in sodelovanjem ter ciljem postati čezmejna evropska prestolnice kulture. Glede na zgodovinsko povezanost tega območja bi bil kateri koli projekt za samo eno stran nesmiseln, ker gre, kot je zapisano v projektu, za novo življenje že prej skupnega območja, ki ga še vedno ločuje upravna in zakonska meja. Ustvarjati Evropsko prestolnico kulture samo v Novi Gorici bi bilo tako, kot če bi poskušali očistiti reko samo do točke, kjer prečka državno mejo. Kajti kultura se tako kot voda ne meni za točke in črte na zemljevidu (internet 1).

Trg Evrope – Transalpina, skupni trg dveh Goric, bo izhodiščna točka projekta GO! BORDERLESS, s katerim je bila Nova Gorica skupaj z Gorico izbrana za Evropsko prestolnico kulture 2025. Dvojica, ki že vrsto let ponazarja sožitje kultur na meji, želi še dodatno nadgraditi sobivanje z revitalizacijo urbanega prostora, s spoznavanjem skupne dediščine čezmejnega prostora, ustvarjanjem kulturne produkcije, ki ne pozna meja in je povezana z osnovnimi vrednotami evropske kulture. V letu 2025 se bo zvrstilo več kot 600 kulturnih dogodkov in izvedenih bo več kot 60 projektov, ki bodo potekali v obeh mestih, toda tudi na njenem širšem območju na obeh straneh meje: Vipavska dolina, dolina reke Soče, Goriška brda, Trnovska in Banjska planota, del Krasa in Goriška pokrajina (Vipavska dolina).

Slika 5: Novo stanje lokacije (ilustracija: Demetra Jarc)

7.2 Konurbacija – Conurbazione – Somestje

Na spletnih straneh javnega zavoda GO! 2025 piše: »Če bi kritična prebivalca Nove Gorice in Gorice poprosili, da na kratko opišeta kulturni profil svojih mest, bi se za Novo Gorico odgovor najverjetneje glasil: ‚Moje mesto nima duše, za Gorico pa, ‚moje mesto nima življenja‘. Urbani jedri kulturno bogate in zanimive pokrajine težko v polnosti uresničujeta svoje potencialne in ostajata ujeti: Gorica v nostalgичni zazrtosti v »mesto, ki je nekoč bilo«, Nova Gorica pa v nejasni viziji »mesta, ki to še mora postati«. In prav s konurbacijo, oblikovanjem somestja, to je medsebojno povezanih mest, v katerih se dejavnosti in funkcije ne le seštevajo, ampak dopolnjujejo, lahko pridobimo količinsko in kakovostno nadgrajeno središče, ki ga posamezno mesto ne bi moglo doseči. To je vizija projekta, srž katerega je živeti v enem mestu, ki se razteza v dve državi in iz teh črpa, kar je najboljšo in kot celota pomeni dodano vrednost. To je gradnja mednarodnega prostora, ki ne dopušča marginalizacije območij, ki ležita na obrobjih. To je tudi dokaz, da se lahko, kjerkoli v Evropi, enotna in umetno razdeljena območja ponovno poenotijo, da so lahko tudi obrobja kulturna središča Evrope (internet 1).

8 Lokacija

Obravnavana objekta ležita na stranski ulici umirjene Sveto-gorske četrti Gorice. Lokacija je zaradi neposredne bližine istoimenskega mejnega prehoda znana tudi kot Casa Rossa, oziroma kot ji pravijo pripadniki slovenske manjšine iz Gorice, Rusa hiša.

Lokacija je bila pri zasnovi projekta ključnega pomena, saj zaobjema zastavljen cilj in predstavljeno zgodbo. Ulica, na kateri stoji hiša, že iz obdobja po prvi svetovni vojni poteka po vznožju griča, ki ga krasijo goriški grad, tik ob glavni, prometnejši, obvoznici in slovenski meji. Parcela objektov sega na eni strani do goriške ceste Pompeo Giustiniani, ob kateri stoji prva hiša

Slika 6: Dnevna soba – obstoječe stanje (fotografija: Demetra Jarc)

Slika 7: Kuhinja – obstoječe stanje (fotografija: Demetra Jarc)

Slika 8: Spalnica – obstoječe stanje (fotografija: Demetra Jarc)

Slika 9: Klet – obstoječe stanje (fotografija: Demetra Jarc)

Slika 10: Prehod – obstoječe stanje (fotografija: Demetra Jarc)

Slika 11: Garaža – obstoječe stanje (fotografija: Demetra Jarc)

in katere fasada gleda v smer goriškega gradu, na drugi strani pa sega do slovenske meje in novogoriške kolesarske poti. Zato bi lahko rekli, da je parcela obravnavanega objekta povezovalna nit obeh Goric.

9 Obravnavan objekt

Projekta obravnava objekta, ki stojita na zgoraj omenjeni lokaciji. Objekta sta si med seboj precej različna, zaradi svoje različne namembnosti skozi čas in trenutnega stanja.

Prva stavba, ki stoji tik ob ulici Pompeo Giustiniani in gleda proti goriškemu gradu, je v nekoliko boljšem stanju, saj so v njej živeli vse do leta 2020. Zgrajena je bila pred prvo svetovno vojno kot stanovanjska hiša. V njej je živela družina Močilnik vse do tridesetih let 20. stoletja, ko so lastniki zaradi kriznega obdobja druge svetovne vojne začeli poslopje oddajati in se preselili v poslopje, ki stoji za prvim in so ga predhodno uporabljali za kmetovanje. V petdesetih letih 20. stoletja so se ponovno preselili v glavno stanovanjsko hišo ter drugo uporabljali kot garažo in vinsko klet. Tako je ostalo vse do danes.

Fasada stanovanjske hiše je tipična meščanska, značilna za Gorico pred prvo svetovno vojno. Na njej je le en prepoznaven detajl, in sicer izbočeni liniji, ki se ponavljata tudi na sosednjih objektih. Trenutni objekt sestavljajo pritličje, v katerem imamo vhod, jedilnico, dnevno sobo, kuhinjo, sanitarije in verando, prvo nadstropje s tremi spalnicami, od katerih sta dve manjši in ena nekoliko večja, in kopalnico z balkonom ter podstrešje. Tloris objekta je bil med leti nekoliko spremenjen, dodan je bil namreč prizidek na severozahodni strani poslopja, v katerem so uredili kopalnico v prvem nadstropju in verando v pritličju.

To stavbo ločuje od sosednje 8 metrov dolgo dvorišče. Stavba, ki so jo v zadnjih letih uporabljali kot garažo in klet, je v precej slabšem stanju kot prva, saj je zaradi sekundarne namembnosti od povojnega obdobja, ko so jo preuredili v stanovanjsko enoto, skoraj niso obnavljali. V povojnem obdobju so le odstranili nepotrebno opremo in povečali vhod v garažni prostor. Poslopje trenutno sestavljata pritličje z garažo, vinsko kletjo in ločenim nižjim prizidkom in neuporabljeno prvo nadstropje z relativno nizkim stropom. V omenjenem prizidku je prehod na zelenjavni vrt, ki leži za hišama in je tudi zadnji del ograjene parcele. V tem delu so druga dvoriščna vrata, ki vodijo na daljšo njivo s sadovnjakom, ki leži tik ob meji s Slovenijo.

10 Prenova objekta

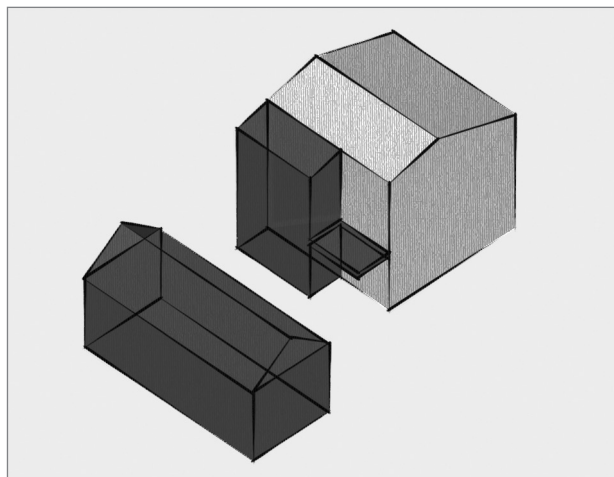
Cilj prenove temelji na kombiniranju starega in novega, saj bi radi obdržali videz že obstoječih zgradb in mednju umestili nov povezovalni del s popolnoma kontrastno arhitekturo. Zaradi slabega stanja bi sekundarno zgradbo porušili in jo ponovno zgradili v popolnoma enakih dimenzijah, prilagodili pa bi notranjo postavitev sten in odprtih glede na namembnost posameznih prostorov. Edina večja razlika pri prenovi bi bila višina objekta, saj bi ga zaradi razgledne točke in lepega pogleda na slovenske griče povišali za eno nadstropje. Pri primarni konstrukciji bi gabarit stavbe ostal nespremenjen. Nosilnih sten s širino 60 cm v tlorisu prenove ne bi premikali. Edina večja sprememba projekta bi bilo zvišanje dela strukture, kar vključuje rušitev strehe in poenotenje višine z vmesnim dodatnim delom. K prenovi bi največ prispevala vmesna povezovalna konstrukcija v obliki črke L med že obstoječima objektoma. Ta del se po obliki in strukturi popolnoma razlikuje od drugih dveh, kar je tudi glavni cilj prenove. Dodana jeklena konstrukcija ne povečuje le novonastalega objekta, ampak ustvarja tudi poseben svetlobni efekt v prostoru zaradi velikega števila oken in transparentnosti. Dodan objekt omogoča tudi integriranje rastlin v skupne prostore.

10.1 Kombiniranje starega in novega

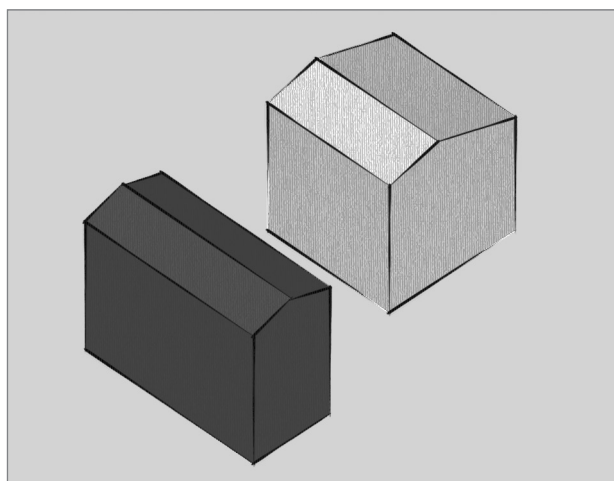
Kombiniranje starega in novega, torej starejše in modernejše arhitekture ter že obstoječih in dodanih struktur, je bilo pri prenovi ključnega pomena. Kontrast, ki se je ustvaril med deloma nastale konstrukcije, je pripomogel temu, da sta oba dela in oba pristopa arhitekture pridobila svoj čar prav v svoji raznolikosti in v lepoti njune kombinacije. Za ta kontrast smo se odločili, ker verjamemo, da je čar in simbol obeh Goric prav dodajanje starejši, že obstoječi osnovi nov, modernejši obraz. Obe arhitekturi se prelijeta v nov objekt, ki postane skupno kulturno središče obeh Goric.

11 Zgodba in cilji prenovljene arhitekture

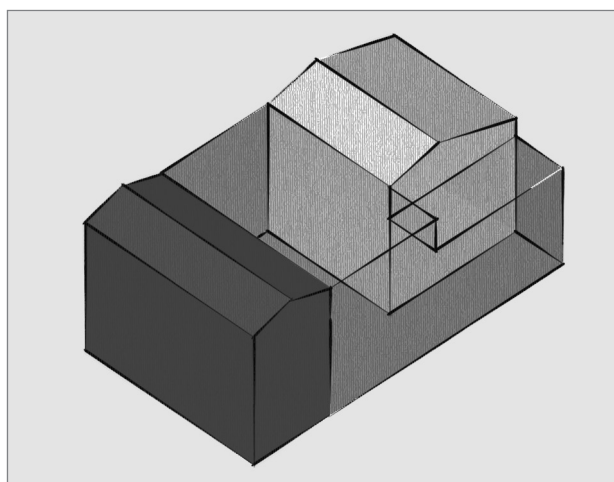
Cilj prenove obstoječih objektov, ki sta v Gorici (Gorizia), tik ob slovenski meji, je ustvariti prostor, zbirno točko in kulturni center obeh Goric, ob upoštevanju dogajanja in potreb po novih prostorih za Evropsko prestolnico kulture leta 2025 in njen program GO! 2025.

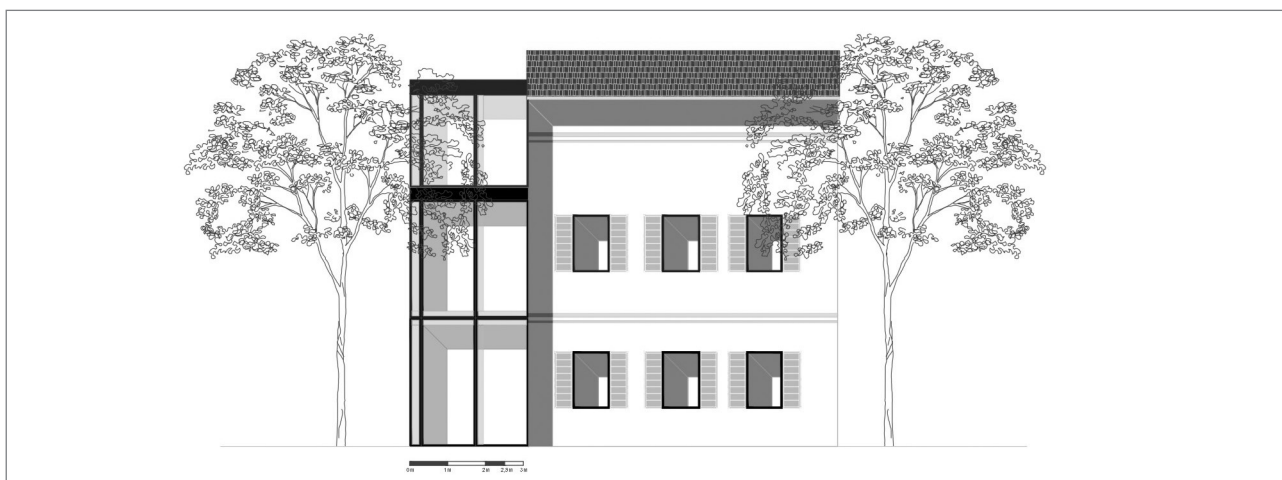
Slika 12: Volumetrični prikaz začetnega stanja in rušitev (ilustracija: Demetra Jarc)

Slika 13: Volumetrični prikaz prenove obstoječih objektov (ilustracija: Demetra Jarc)

Slika 14: Volumetrični prikaz dodanega arhitekturnega elementa (ilustracija: Demetra Jarc)

Slika 15: Pogled objekta (ilustracija: Demetra Jarc)

Za prenovo smo se odločili zaradi potrebe po oživljanju starih, degradiranih mestnih območji, ki zaradi neuporabe izgublja-jo svoj čar in spreminjajo zunanji videz mesta. Ohranjanje, prenavljanje in dograjevanje degradiranih objektov v starih mestnih četrtih je potrebno ne le iz gospodarskega vidika, ker bo leto 2025 pripeljalo v mesto večje število turistov, ampak tudi zato, da trenutno zakotnemu mestu povrnemo njegov nekdanji sloves. Prav iz teh razlogov smo se pri projektiranju odločili, da bo objekt obravnave stara domačija, ki ji bomo dogradili nov del v popolnoma drugačnem arhitekturnem slogu in ji dodelili novo namembnost. Tako je nastalo kulturno središče dveh Goric GO57.15, ime katerega izhaja iz oznake meje, ki ločuje Gorico in Novo Gorico (Aebischer, 2018).

Želja po povezovanju obeh Goric nas je vodila k temu, da smo pri objektu ustvarili dva glavna vhoda: enega na italijanski strani, torej na ulici Pompeo Giustiniani, drugega pa na strani stavbe, ki gleda v smer Slovenije. Vhod iz novogoriške strani se nadaljuje s kolesarsko potjo, ki vodi vse do slovenske meje. Tu smo na obravnavani parceli oblikovali urejeno dvorišče z odprto kolesarnico in vrsto dreves, pod katera smo postavili klopi za sedenje.

Cilj prenove je ustvariti prostore za učenje, sodelovanje, interakcijo in sprostitev. Želeli smo torej ustvariti multifunkcionalen prostor za obe, od nekdaj povezani mesti, da bi jima povrnilo izgubljeno, skupno točko. Kulturno središče bi spodbujalo obiskovalce vseh starosti k raziskovanju in sodelovanju na mednarodni ravni. Obenem bi novi prostori obeh Goric prispevali k ohranjanju njune skupne kulturne dediščine ter bili izhodišče za raziskovanje lepote in posebnosti dveh mest, ki se ločujeta po nacionalnosti in jeziku, vendar si že več kot tisoč let delita kulturo, šege in navade. Hkrati bi bili prostori v solastništvu dveh držav vzor ter bi vodili v številna podobna čezmejna sodelovanja in povezovanja.

12 Nova podoba objekta

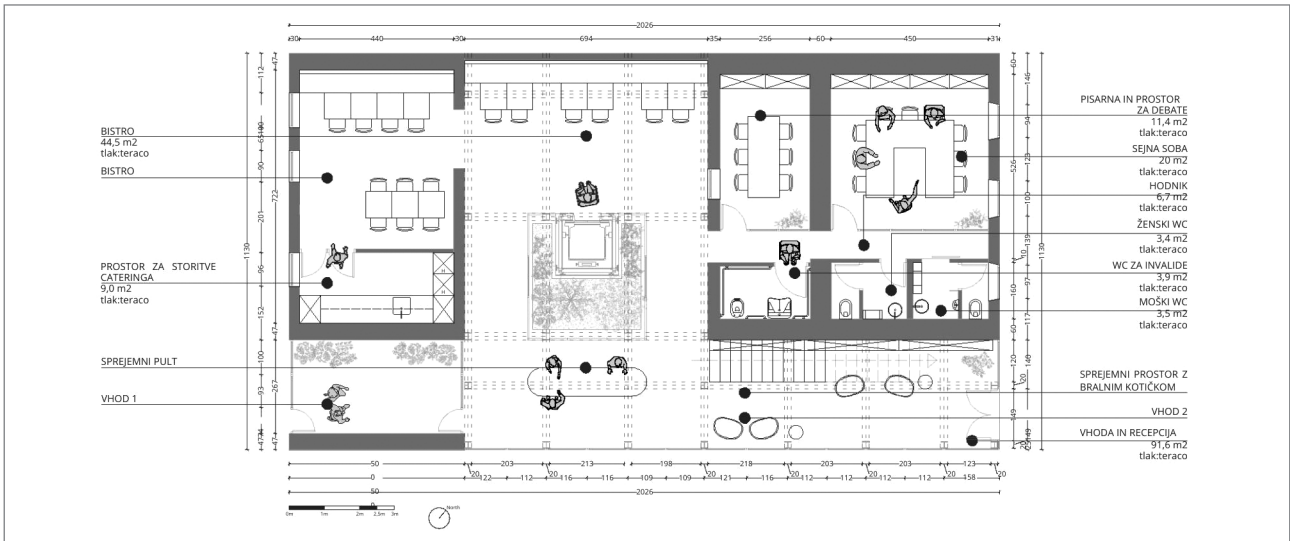
12.1 Interier

Kulturni center GO57.15 je zasnovan v treh nadstropjih, in sicer pritličju, prvem in drugem nadstropju.

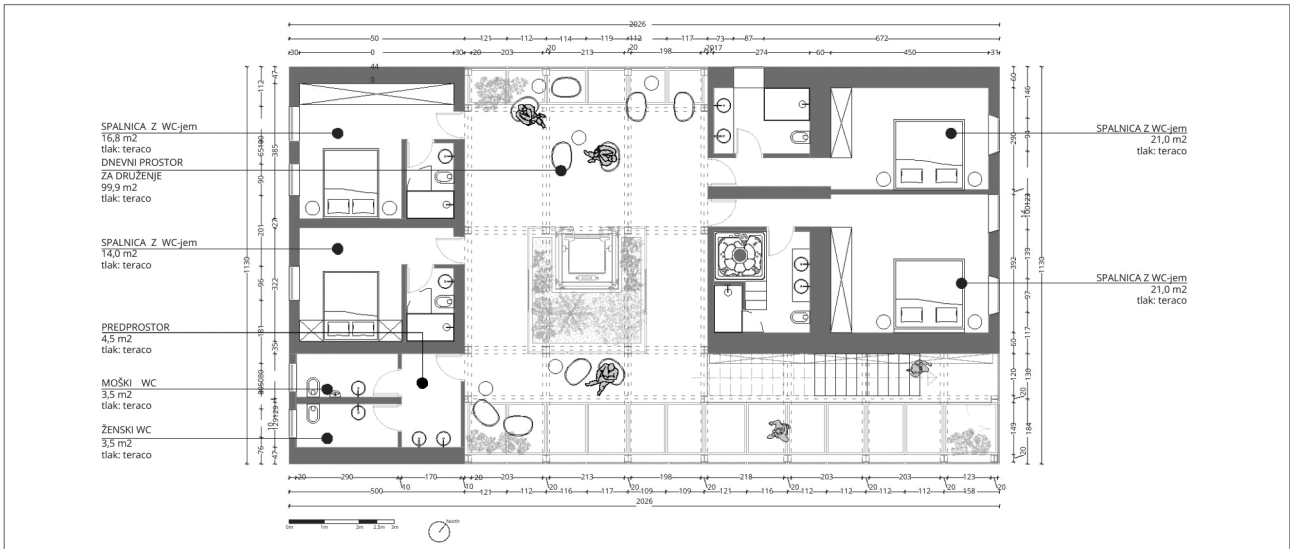
V pritličju imamo dva glavna vhoda na dveh nasprotnih straneh stavbe, ki se združujeta v recepcijskem delu. Tik ob recepciji pod stopniščem, ki vodi v zgornje nadstropje, imamo čakalnico za goste. Eden izmed glavnih zanimivih posegov v interier je odprtina v zgradbi, locirana tik za recepcijo, ki se razprostira čez vsa tri nadstropja. V njej imamo rastlinje in dvigalo, ki omogoča dostop invalidom v zgornji nadstropji. V levem delu zgradbe imamo v pritličju tudi bistro z dodatnim prostorom za catering in kavarno. Bistro se nadaljuje tudi v sredinski del zgradbe, iz katerega se prehaja tudi v zadnji del pritličja v desnem delu objekta. Tu imamo večji prostor, namenjen sestankom, in manjšo pisarno, ki lahko po potrebi postane tudi soba za debate in sestanke manjših delovnih skupin. Ta del smo za boljše prehajanje svetlobe v prostore zasnovali s steklenimi pregradami. Sejne sobe ločuje od sanitarij za moške, ženske in invalide ožji hodnik.

Prehod v zgornje nadstropje je mogoč prek stopnišča ob recepciji ali z dvigalom na sredini objekta, kjer so štiri sobe z lastno kopalnico, namenjene ožjemu izboru pomembnejših gostov. Povezuje jih večji osrednji prostor za druženje in sproščanje. Prehod v glavni del objekta, ki je v drugem nadstropju, je mogoč le z uporabo dvigala. V tej etaži je velik odprt prostor s pogledom na slovenske griče, ki ima različno namembnost, saj se lahko uporablja kot predavalnica ali kot razstavni prostor. Poleg je tudi manjši prostor za bar in skladišče.

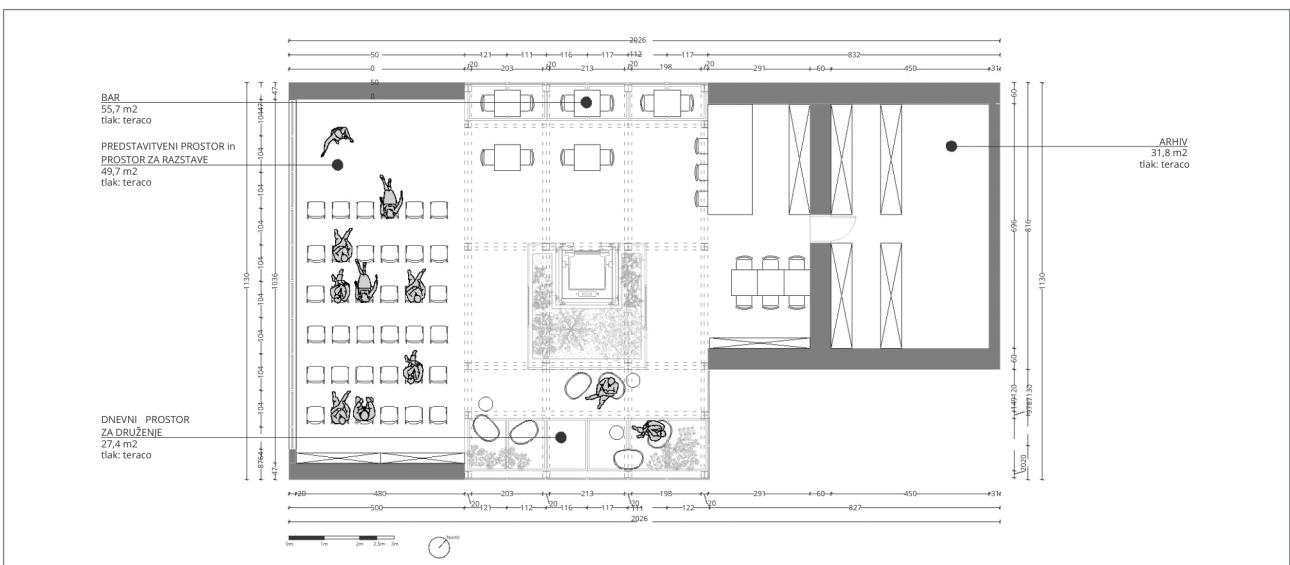
Pri prenovi interierja smo se odločili, da obstoječega pohištva ne bomo obdržali, saj je zelo raznovrstno in izhaja iz različnih

Slika 16: Tloris opreme z opisi prostorov – pritličje (ilustracija: Demetra Jarc)

Slika 17: Tloris opreme z opisi prostorov – prvo nadstropje (ilustracija: Demetra Jarc)

Slika 18: Tloris opreme z opisi prostorov – drugo nadstropje (ilustracija: Demetra Jarc)

Slika 19: Vizualizacija fasade (render: Demetra Jarc)

Slika 20: Vizualizacija detajla fasade (render: Demetra Jarc)

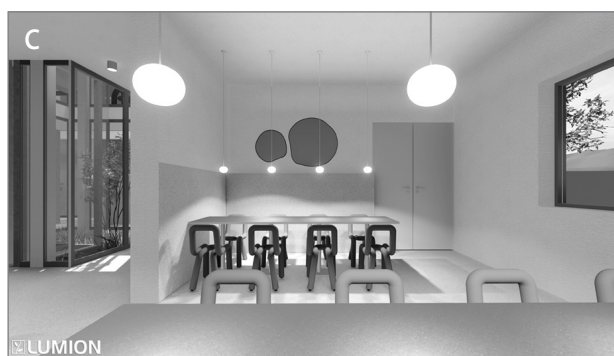
zgodovinskih obdobj, hkrati pa ni poenoteno z zunanjim videzom objekta, ki je bil zgrajen v drugem obdobju in drugačnih okoliščinah. Pri oblikovanju interierja smo se odločili za modernejši pristop v povezavi z dograjenim arhitekturnim delom. Želeli smo, da bi notranji prostori stavbe izražali svežino, novost in alternativo, predvsem pa da bi bil interier poenoten s programom kulturnega središča. Prostori, ki so namenjeni učenju, debatam in sodelovanju, zahtevajo namreč primerno opremo, barvne tone in razsvetlavo, kar smo seveda upoštevali pri notranjem oblikovanju.

12.2 Fasada

Glavni cilj prenovljene fasade je ohraniti čim več značilnosti že obstoječe konstrukcije, zato smo pri prenavljanju ohranili horizontalni štukaturi nad etažama in prav tak detajl dodali nad novo etažo. Zaradi zviševanja objekta smo liniji ponovili tudi na višji točki, torej med prvim in drugim nadstropjem. Fasado bi dopolnili z levim kontrastnim delom nove konstrukcije.

12.3 Razsvetljava in svetlost prostorov

Eno izmed glavnih vodil pri oblikovanju interierja je svetlost prostorov. Zato in hkrati zaradi estetskega vidika in želene kombinacije starega in novega smo velik del dograjenega objekta oblikovali s steklenimi površinami. Tako pridobimo v

Slika 21: (a) Vizualizacija recepcije – 1, (b) vizualizacija recepcije – 2, (c) vizualizacija bistroja (render: Demetra Jarc)

vseh skupnih prostorih ogromno svetlobe. Z istim razlogom smo v prostoru, ki se po potrebi spremeni v manjši prostor za debate, in sejni sobi ustvarili steklene prosojne stene, ki ohranjajo hodnik svetel in spuščajo svetlobo iz skupnih prostorov tudi v delovne sobe. V spalnih prostorih lahko jakost svetlobe prilagajamo željam uporabnikov. Število luči je v teh prostorih manjše. Pri prešibki sončni svetlobi lahko prostor osvetljujemo tudi s stropnimi svetili.

12.4 Izbrani kosi pohištva

Pri opremljanju smo želeli biti alternativni, zato smo oblikovali pohištvo, ki se prilagaja prostoru in se mu lahko dodajo izbrani dizajnerski kosi. Pomemben del interierja sta oblikovanje in umestitev knjižnih omar v večino skupnih prostorov, ki ponujajo obiskovalcem možnost učenja in raziskovanja.

12.5 Materiali in teksture

Pri oblikovanju interierja, pri katerem želimo ustvariti poseben učinek, so pomembni materiali in teksture ter njihova kombinacija v prostoru. V konstrukciji objekta prevladujeta jeklo in steklo, zato smo kot protiutež uporabili barve toplejših in svetlejših odtenkov in v interier umestili leseno pohištvo.

Oblikovali smo dva tipa prostorov: skupne delovne prostore in zasebne prostore. V prostorih, ki so namenjeni učenju, raziskovanju, spoznavanju in sestankom, bi bili težki elementi in materiali moteči za koncentracijo, zato smo tu uporabili svetlejšo in umirjene barvne tone.

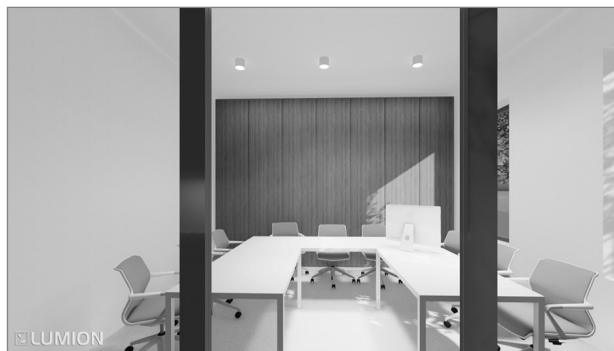
V prostorih, ki so namenjeni sprostitvi, zasebnosti in počitku, smo uporabili več toplejših in temnejših materialov. V skupnih kopalnicah smo kombinirali omare, oblečene v aluminij z marmornatimi stenami. Podobno smo tudi v bistroju in baru kombinirali aluminijaste mizice z marmornato steno in usnjnim naslonjalom. Za tlak smo po celotni stavbi izbrali teraco v odtenkih rdeče in oranžne. Iz istega materiala je tudi recepcijski pult, ki tako ustvarja iluzijo, da je sestavni del tlaka. Prostoru dajejo mehko stoli, obloženi s tekstilom v dveh barvnih odtenkih. Nameščeni so v pritličju in drugem nadstropju.

12.6 Dodana vrednost interierja

Dodana vrednost interierja je rastlinje, ki ga najdemo v vseh skupnih prostorih, predvsem pa v osrednjem odprtem delu zgradbe, ki obkroža dvigalo s hidravliko v kletnem prostoru zaradi boljše funkcionalnosti in lepšega videza celotnega interierja. Z umeščanjem rastlinja v večino prostorov ustvarimo rdečo nit in skladnejši videz objekta, hkrati pa prostorom dodamo mehko in svežino.

13 Sklep

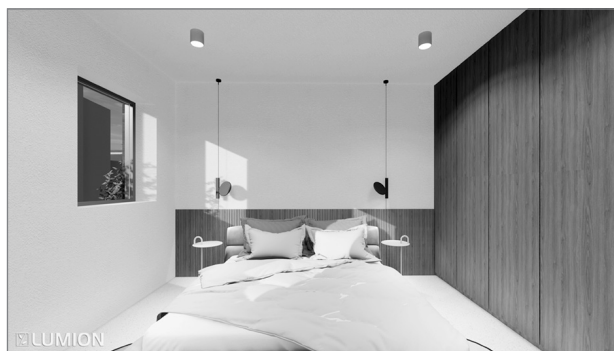
V članku smo predstavili prenovu objektov v Gorici (Gorizia), tik ob meji med Italijo in Slovenijo. Opis okolja, lokacije, zgodovinskega ozadja obeh Goric in spreminjanje meje med njima skozi čas smo dopolnili z idejnimi načrti prenove dveh objektov. Glavna značilnost prenove je integracija novega modernejšega arhitekturnega dela, ki je po videzu popolnoma nasproten starejšemu delu poslopja. Kontrast med starim in novim je bil glavno vodilo pri oblikovanju. V idejnem projektu smo ustvarili prostore za učenje, sodelovanje, interakcijo in sprostitev, torej multifunkcionalne prostore za obe, od nekdanje povezane mesti, s čimer smo jima želeli povrniti izgubljeno skupno točko. Obiskovalci bi imeli v kulturnem centru možnost raziskovanja, spoznavanja in sodelovanja na mednarodni

Slika 22: Vizualizacija sejnega prostora (render: Demetra Jarc)

Slika 23: Vizualizacija prostora za druženje in sproščanje (render: Demetra Jarc)

Slika 24: Vizualizacija spalnice (render: Demetra Jarc)

ravni. Hkrati bi prostori prispevali k ohranjanju in nadgradnji kulturne dediščine obeh Goric.

Demetra Jarc, dipl. diz.

Fakulteta za dizajn, smer notranja oprema, Dunajska cesta 129, 1000 Ljubljana

E-pošta: demetrajarc@gmail.com

Doc. Inge Kalan Lipar, mag. inž. arh.

Fakulteta za dizajn, Dunajska cesta 129, 1000 Ljubljana

E-pošta: inge.kalanlipar@fd.si

Opombe

[1] Prispevek je nastal na podlagi diplomskega dela *Idejna zasnova mednarodnega kulturnega centra na meji med Italijo in Slovenijo GO57.15*, ki ga je pod mentorstvom doc. Inge Lipar Kalan, mag. inž. arh., na Katedri za notranjo opremo Fakultete za dizajn napisala in leta 2022 uspešno zagovarjala diplomantka Demetra Jarc.

Viri in literatura

Aebischer, T. (2018): *57/15: Linea di confine tra Gorizia e Nova Gorica alla stazione Montesanto*. Città di Castello, Edizioni Nuova Prhomos.

Angelillo, Al., Angelillo, An., in Menato, C. (1993): *Gorica/Nova Gorizia, Nova Gorica/Gorizia (Italiana)*. *AB, Arhitektov bilten*, 23(117–118), str. 104–112.

Bufon, M. (1995): *Prostor, meje, ljudje: Razvoj prekomejnih odnosov, konstrukcija obmejnega območja in vrednotenje obmejnosti na Goriškem*. Trst, Slovenski raziskovalni inštitut.

Devetak, I. (2020): *Izredne razmere: Zakaj nas spet mrcvarijo z mejo?* Dostopno na: <https://www.primorski.eu/kolumne/izredne-razmere-zakaj-nas-spet-mrcvarijo-z-mejo-AY472640> (sneto 22. 7. 2022).

Goriški muzej (2022): *Muzejska zbirka Pristava*. Dostopno na: <https://goriskimuzej.si/stalne-zbirke/muzej-na-meji/muzejska-zbirka-pristava> (sneto 22. 7. 2022).

Internet 1: *Evropska prestolnica kulture 2025 Nova Gorica – Gorizia*. Dostopno na: <https://www.go2025.eu> (sneto 18. 7. 2022).

Internet 2: *Gorizia*. Dostopno na: <https://it.wikipedia.org/wiki/Gorizia> (sneto 18. 7. 2022).

Internet 3: *Nova Gorica*. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Nova_Gorica (sneto 18. 7. 2022).

Internet 4: *Muro di Gorizia*. Dostopno na: https://it.wikipedia.org/wiki/Muro_di_Gorizia (sneto 18. 7. 2022).

Internet 5: *Per conoscere Nova Gorica/Spoznajmo Novo Gorico*. Dostopno na: <https://www.isonzo-soca.it/allegati/1/allegati1106.pdf> (sneto 19. 7. 2022).

Jarc, D. (1997): *Raziskovanja prihodnosti v prostorskem planiranju: Problemi integracije funkcionalnih urbanih regij Gorice in Nove Gorice*. Tipkopis.

Krečič, P., Marušič, M., in Zupan, G. (1996): *Edvard Ravnikar, arhitekt, urbanist, oblikovalec, teoretik, univerzitetni učitelj, publicist: Umetnostno zgodovinski oris*. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica.

Ložič, M. (2022): *Zgodovina Nove Gorice*. Dostopno na: <https://www.novagorica-ks.si/zanimivosti/2015052614094241/Zgodovina%20Nove%20Gorice> (sneto 18. 7. 2022).

Marušič, B. (1998): *Nova meja na Goriškem*. *Acta Histriae*, 6(6), str. 271–284.

Marušič, B., Daniel, J., Bratuž, L., Waltritsch, M., Rupel, A., Kralj, F., in Tavano, L. (2002): *Goriza 1001–2001, Slovenci v Gorici: Gli Sloveni di Gorizia*. Gorica, SLORI, Konzulta za vprašanja mestne manjšinske skupnosti pri goriški občini.

Požanel, D., Jurca, N., in Torkar, V. (1991): *Skupne osnove prostorskega razvoja dveh Goric/ Basi comuni di sviluppo del territorio delle due Gorizie*. Nova Gorica, International Congress Berlin.

Rupel, A. (1995): *Krajevni Leksikon Slovencev v Italiji: Topografski, zemljepisni, zgodovinski, kulturni, gospodarski in turistični podatki o krajih v Italiji, ki jih naseljujejo Slovenci ali sodijo v isto upravno enoto*. Gorica, Slovenski raziskovalni inštitut, Narodna in študijska knjižnica.